

Методи розвитку критичного мислення через вивчення англійської мови у ЗВО

*Копосов Дмитро Юрійович¹, Канонік Наталія Петрівна²,
Струтинська Тетяна Романівна³*

Опубліковано	Секція	УДК
28.02.2025	Освіта/Педагогіка	37.016:811.111: 159.955:37

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15019710>

Анотація. У статті встановлено, що процес формування системи економічної Статтю присвячено проблематиці організації дистанційного і змішаного навчання в закладах освіти в умовах воєнного стану. Стрімкий перехід від очного навчання до дистанційного та змішаного, який зумовлюється зміною безпекових обставин актуалізують потребу у розвитку навичок оперативного реагування на ці зміни серед педагогічних працівників, вмінь застосовувати інноваційні та адаптовані до нових умов методи, форми, засоби здійснення педагогічної діяльності.

У статті описано поняття «готовність до організації дистанційного та змішаного навчання», виокремлено і обґрунтовано компоненти готовності учителів до організації дистанційного та змішаного навчання. Перераховано способи їхнього формування в межах освітнього процесу і практичної підготовки в педагогічних закладах вищої освіти.

Емпіричне дослідження полягало у проведенні онлайн-опитування серед студентів Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Грушевського». Онлайн-анкетування містило такі блоки, як: мотивація до дистанційного і змішаного навчання; організаційні аспекти дистанційного і змішаного навчання в закладах вищої освіти; готовність студентів до навчання в дистанційного і змішаного навчання; особливості освітнього процесу в умовах воєнного стану; труднощі та проблеми змішаного навчання і способи їх вирішення; оптимізація освітнього процесу, перспективи та пропозиції. Наведено шляхи підвищення ефективності змішаного навчання у закладі вищої освіти.

Дослідження продемонструвало в цілому зацікавленість і позитивне ставлення студентів до змішаного навчання. Сформульовано висновки про необхідність практичного окреслення проблематики підвищення ефективності змішаного навчання в умовах воєнного стану.

Ключові слова: змішане навчання, дистанційне навчання, майбутні учителі початкових класів, готовність до організації дистанційного та змішаного навчання, воєнний стан.

¹ викладач кафедри іноземних мов і методик їх навчання, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9123-5261>

² кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри практики англійської мови, Волинський національний університет імені Лесі Українки ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7403-8915>

³ старший викладач кафедри іноземних мов, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8045-4886>

Methods of improving the effectiveness of blended learning in higher education institutions under martial law

Annotation. The article is devoted to the problems of organizing distance and blended learning in educational institutions under martial law. The rapid transition from full-time education to distance and blended learning, which is driven by changing security circumstances, actualizes the need to develop the skills of prompt response to these changes among teachers, the ability to apply innovative and adapted to new conditions methods, forms, and means of teaching.

The article describes the concept of «readiness to organize distance and blended learning», identifies and substantiates the components of teachers' readiness to organize distance and blended learning. The ways of their formation within the educational process and practical training in pedagogical institutions of higher education are listed.

The empirical study consisted of an online survey among students of the Municipal Higher Education Institution «Hrushevsky Bar Humanitarian and Pedagogical College». The online survey contained such blocks as: motivation for distance and blended learning; organizational aspects of distance and blended learning in higher education institutions; students' readiness for distance and blended learning; peculiarities of the educational process in martial law; difficulties and problems of blended learning and ways to solve them; optimization of the educational process, prospects and suggestions. The ways to improve the effectiveness of blended learning in higher education institutions are presented.

The study demonstrated the general interest and positive attitude of students to blended learning. Conclusions are drawn about the need to practically outline the problems of increasing the effectiveness of blended learning in martial law.

Keywords: blended learning, distance learning, future primary school teachers, readiness to organize distance and blended learning, martial law.

Вступ

Постановка проблеми. Адаптація до мінливих тенденцій у сфері освіти потребує неперервного пошуку інноваційних рішень, покликаних удосконалювати освітнє середовище. Одним із них є введення дистанційного, а згодом і змішаного, навчання, яке передбачає інтеграцію інформаційних технологій в освітній процес [22].

Згідно даних Міністерства освіти і науки України у 2024 році дистанційно працювали 2,4 тисячі шкіл або 19%. На змішаній формі навчання функціонувало 2,8 тисячі шкіл або 22% [16]. А тому питання ефективної організації дистанційного та змішаного навчання набуває усе більшої актуальності.

Як переконує М. Носкова (2023), активний розвиток цифрових технологій, поширення альтернативних очній форм навчання, провадження освітніх реформ у систему освіти України, продовження імплементації концепції Нової української школи, введення карантину та повномасштабне вторгнення росії актуалізували інтерес педагогів і науковців до питань впровадження дистанційного та змішаного навчання у освітній процес усіх закладів освіти [11].

Непростим завданням є реалізація дистанційного навчання у початковій школі, враховуючи вікові та когнітивні особливості розвитку молодших школярів, рівень сформованості у них інформаційно-цифрової компетентності, самостійності, навичок читання і письма.

Незважаючи на активне впровадження цифрових технологій в освітній процес, школи відчувають нестачу кваліфікованих педагогів, які володіють навичками організації навчальної діяльності учнів у цифровому освітньому середовищі [15].

Зважаючи на той факт, що в дистанційному та змішаному навчанні роль вчителя (тьютора) дещо відмінна від традиційної, то важливості набуває розвиток відповідних дистанційному викладанню складових професійної компетентності у майбутніх учителів початкових класів [2]. Тому, з огляду на це, *актуальною* є проблема пошуку шляхів підвищення ефективності дистанційного та змішаного навчання у закладах освіти і формування готовності майбутніх учителів до організації змішаного навчання, зокрема в початковій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Введення в зміст освітніх програм основ організації дистанційного навчання описують як іноземні, так й українські дослідники. Так О. Рязанцева [12] досліджувала готовність викладача до професійної діяльності в системі дистанційної освіти, М. Носкова [11] та колектив авторів І. Іванюк та О. Овчарук [5] – стан готовності педагогів до дистанційного навчання в умовах карантину, В. Кравець й І. Повечера [7] – критерії та рівні сформованості готовності майбутніх учителів технологій до дистанційного навчання тощо.

Проблематиці готовності вчителів до змішаного навчання присвячено праці колективу авторів Р. Гуревича, Л. Коношевського, О. Коношевського, Н. Костенко та А. Слободянюк (2023), О. Барановської (2021). Н. Науменко у своїх працях виокремлює критерії та показники готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до роботи в умовах змішаного навчання. Серед іноземних дослідників готовність учителів до впровадження змішаного навчання висвітлювали Дж. Д. Сенсем, О. Коркмаз, В. Кукул (G. D. Çemsem, Ö. Korkmaz & V. Kukul) [18], С. Танг (C. Tang) [22], Р. Сабовала і П.М. Мішра (R. Saboowala & P. Manghirmalani Mishra) [21] та інші.

Проте, кількість українських досліджень, які зосереджуються на готовності вчителів до змішаного навчання у початковій школі та підвищенні ефективності змішаного навчання в умовах воєнного стану досі є обмеженою.

Мета статті – дослідити особливості організації змішаного навчання в закладах вищої освіти в умовах воєнного стану та описати особливості підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації змішаного навчання.

Завдання статті:

1. Дослідити компоненти готовності майбутніх учителів початкових класів до організації дистанційного та змішаного навчання в умовах воєнного стану.
2. Описати досвід впровадження змішаного навчання в освітній процес Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Грушевського».
3. Проаналізувати результати анкетування «Дистанційне і змішане навчання в умовах воєнного стану» проведеного серед студентів коледжу.
4. Сформулювати шляхи підвищення ефективності змішаного навчання в закладах вищої освіти.

Результати

Виклад основного матеріалу. На сьогодні спостерігається процес пошуку нових, адаптованих до соціально-політичних і безпекових умов форм організації дистанційного навчання. Одним із таких підходів є змішане навчання, яке створює сприятливе освітнє інформаційне середовище і систему комунікацій, які надають необхідну навчальну інформацію.

На думку Дж. Д. Сенсем та ін. (G. D. Çemsem, et al.) змішане навчання є економічно ефективним методом навчання, який поєднує очне викладання з різноманітними технологіями, включно з дистанційними [18].

У науковій спільноті можна зустріти значну кількість синонімічних дефініцій та варіантів трактувань термінів «дистанційне навчання» і «змішане навчання». Зокрема, під дистанційним навчанням, згідно Положення про дистанційне навчання, розуміють

«індивідуалізований процес пізнавальної діяльності людини, коли вона отримує знання, набуває вміння та навички; при цьому учасники навчального процесу взаємодіють між собою віддалено, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології» [5].

За визначенням Р. Сабовали і П. Мішри (R. Saboowala & P. Manghirmalani Mishra), змішане навчання (англ. blended learning) — це методологія, яка використовується в галузі освіти та поєднує (змішує) онлайн-навчання з традиційними методами очного навчання [21].

Поняття «blended learning» у науковій і педагогічній літературі може перекладатися по різному, наприклад як «комбіноване навчання» або «гібридне навчання». Цей термін набув популярності після екстреного карантину, пов'язаного з поширенням коронавірусу навесні 2020 року.

За визначенням О. Кривоноса і О. Коротун, змішане навчання – це цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі використання і взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання при наявності самоконтролю здобувачів освіти за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання [10].

С. Танг (C. Tang) описує змішане навчання як ефективну інтеграцію багатьох методів навчання, технологій і способів доставки навчальних матеріалів, метою яких є реалізація освітніх цілей та задоволення потреб здобувачів освіти у комунікації, обміні знаннями, інформацією та досвідом [22].

Перевагами змішаного навчання є широкі можливості для розширення доступу до навчання, гнучкість у створенні та подачі матеріалу, сприяння взаємодії і спілкуванню, розвитку самостійності та вмотивованості учнів [20].

Для забезпечення логіки викладу завдань дослідження розглянемо змістове наповнення поняття готовності майбутніх учителів до організації дистанційного та змішаного навчання.

Так, О. Разанцева, цитуючи Енциклопедію освіти, «готовність до діяльності розглядає як стан мобілізації психологічних і психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності, виокремлюючи при цьому операційний (володіння певним набором способів дій, знань, умінь та навичок, а також можливості набуття нового досвіду в межах певної діяльності), мотиваційний (система спонукальних якостей щодо певної діяльності: мотиви пізнання, досягнення, самореалізація тощо), соціально-психологічний (рівень зрілості комунікативної сфери особистості, вміння здійснювати колективно розподілену діяльність, підтримувати стосунки в колективі, уникати деструктивних конфліктів тощо) та психофізіологічний (готовність систем організму діяти в даному напрямі) компоненти, реалізація яких спрямовується на досягнення усвідомленого результату [12].

Готовність учителів до професійної діяльності О. Самойленко описує як складне комплексне утворення, інтегративну діяльнісно-функціональну характеристику фахівця, в основу якої покладено мотиви діяльності, знання й уміння виконувати певні професійні функції [13].

Готовність майбутніх учителів до дистанційного навчання В. Кравець та І. Повечера характеризують як складну динамічну якість особистості вчителя, яка описується рівнями сформованості мотиваційно-змістового, операційно-діяльнісного, рефлексивного компонентів і визначає рівень підготовленості до використання технології дистанційного навчання у професійній діяльності майбутнього вчителя [7].

У роботі Ю. Білик, готовність до організації дистанційного навчання у початковій школі визначається як інтегративна якість особистості, що проявляється у єдності мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного компонентів, що

забезпечує ефективність освітнього процесу під час дистанційного навчання у початковій школі [2].

Розглядаючи структуру готовності до організації змішаного навчання Дж. Д. Сенсем та ін. (G. D. Çemsem, et al.) виокремлюють складові, які інтегрують освітній процес (навчання і викладання – знання, навички, поведінкові аспекти та ставлення), управління (уміння керувати власною роботою та брати на себе відповідальність за неї в гнучкому робочому середовищі, незалежному від часу та простору), проектування (конструювання навчання) та компетентності (технологічні компетенції педагогів та їхній досвід роботи в онлайн-середовищі, сформованість інформаційно-цифрової компетентності) [18].

Колектив авторів Н. М. Нох, Н. Абдулла, В. К. Тек і М. Хамза (N. M. Noh, N. Abdullah, W. K. Teck & M. Hamzah) вважають, що для того, щоб викладання та навчання у змішаному форматі було ефективним, учителям потрібно дотримуватися систематичності, починаючи з інтеграції та дизайну навчання, завершуючи оцінкою, рефлексією і коригуванням. Автори також вказують на важливість таких аспектів готовності учителів до організації дистанційного і змішаного навчання як: відкритість до інновацій, наявність мотивації, знання про різноманітність методів навчання, особливості організації змішаного навчання, педагогічні знання, знання ефективних стратегій викладання і навчання, інновацій у педагогіці та принципів їх використання в освітньому процесі, сформованість інформаційно-цифрової компетентності, наявність технічної та організаційної підтримки адміністраторів, технічного обладнання і доступу до мережі Інтернет [19].

А от А. Е. Абан і Е. Б. Нікарт (A. E. Aban & E. B. Nicart) готовність вчителя до дистанційного та змішаного навчання вимірюють за технологічними, педагогічними, комунікативними та організаційними аспектами.

Технологічна складова і технології передбачає вміння використовувати програмні засоби, гаджети, ресурси Інтернету та соціальні мережі. Педагогічний аспект включає використання різноманітних стратегій навчання, інноваційних підходів, вміння організовувати зворотній зв'язок і взаємодію з учнями, здійснювати зв'язок теорії з практикою. Комунікаційний та організаційний аспекти передбачають знання про ергономічні та організаційні особливості електронного навчання, дотримання академічної доброчесності [17].

Особливу увагу, на думку О. Рязанцевої, слід звертати на необхідність забезпечення системної, цілеспрямованої, комплексної та ефективної системи підготовки вчителя до здійснення дистанційного і змішаного навчання, як синтезу таких напрямів підготовленості педагога, як:

- організаційний (вміння здійснювати організацію своєї діяльності в галузі дистанційного навчання);
- навчально-методичний (підготовка до створення дистанційного курсу та організації освітнього процесу з використанням технологій дистанційного та змішаного навчання);
- інформаційно-комунікаційний (вміння використовувати дистанційні технології, створювати інформаційні ресурси, здійснювати комунікацію за допомогою мережевих технологій);
- нормативно-правовий (знання та вміння використовувати у своїй діяльності нормативно-правове забезпечення дистанційного навчання);
- психолого-педагогічний (формування психолого-педагогічних умінь учителів, зумовлених специфікою дистанційного та змішаного навчання [12]).

У дослідженні Ю. Білик було виділено такі компоненти готовності учителів до організації дистанційного навчання (актуальних також і в контексті змішаного

навчання як підвиду дистанційного), а саме: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний [2].

Важливість мотиваційного компонента полягає у необхідності стійкої мотивації, в розумінні особистісної відповідальності за результати навчання, інтерес і позитивне ставлення до дистанційного та змішаного навчання, усвідомленні сенсу і цінності переваг цієї технології, як для самого педагога, так і для забезпечення результатів якісної педагогічної взаємодії [8].

Тому мотиваційний компонент визначається сукупністю мотивів, інтересів, прагнень, потреб та ціннісних орієнтацій учителя до організації змішаного навчання, що характеризується наявністю стійкої мотивації, зацікавленістю майбутніх учителів у професійному становленні через дистанційне навчання, розумінням необхідності впровадження дистанційного і змішаного навчання як вимоги часу і обставин, бажанням використовувати дистанційні технології у професійній діяльності та професійно вдосконалюватися у сфері дистанційної освіти [2].

Когнітивний компонент інтегрує систему теоретико-нормативних, психолого-педагогічних, методичних, організаційно-комунікативних, технічних, технологіко-проективних знань, якими має володіти вчитель для успішної організації дистанційного та змішаного навчання у початковій школі. При цьому базовою складовою когнітивної сфери особистості є інформаційно-цифрова компетентність, яка є основою ефективної інтеграції інформаційних технологій в освітній процес та відправною точкою успішного впровадження змішаного навчання [8; 15].

Впровадження дистанційного та змішаного навчання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів є результатом практичного застосування спеціальних знань на основі методів, прийомів, засобів, методик тощо, що на думку С. Кравець, зумовлює потребу у діяльнісному компоненті [8].

Діяльнісний компонент відображає практичну готовність майбутніх учителів початкових класів до організації дистанційного та змішаного навчання та характеризується сформованістю комплексу специфічних умінь та навичок (організаційно-комунікативних, теоретико-нормативних, технологіко-проектувальних, психолого-педагогічних, методичних, технічних), компетентностей щодо організації дистанційного і змішаного навчання.

Здатність учителем здійснювати свідоме управління своєю готовністю на основі самоаналізу власного досвіду застосування технологій дистанційного і змішаного навчання забезпечується рефлексивними та оцінними складовими готовності та виявляється у якійсній організації змішаного навчання, підвищенні професійної майстерності педагога, що зумовлює потребу у рефлексивній складовій [8].

Рефлексивний компонент спрямований на педагогічну рефлексію, самоаналіз, самооцінювання та самовдосконалення, містить професійно значущі якості та здібності майбутнього вчителя початкової школи, пов'язані із ставленням до дистанційного і змішаного навчання і становленням його як фахівця.

Отже, поєднання мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, рефлексивного компонентів інтегрується у готовність учителя до організації дистанційного та змішаного навчання у початковій школі [2].

Завдання педагогічного закладу вищої освіти – підготувати майбутнього учителя початкових класів до ефективної та якісної організації дистанційного та змішаного навчання з використанням сучасних платформ і цифрових ресурсів. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації дистанційного та змішаного навчання, згідно з Ю. Білик, здійснюється шляхом:

- розширення дисциплін інформатичного спрямування розділами, що передбачають ознайомлення з теоретико-методичними засадами організації дистанційного та змішаного навчання на лекційних і семінарських заняттях, проведення практичних

- занять, спрямованих на формування вмінь і навичок щодо організації дистанційного та змішаного навчання у початковій школі тощо;
- введення курсу «Організація дистанційного навчання в закладах освіти» у підготовку майбутніх учителів початкових класів;
 - використання елементів дистанційної освіти під час проходження педагогічної практики у початкових класах закладів загальної середньої освіти (проведення дистанційних уроків та виховних заходів) тощо;
 - залучення студентів до проведення і участі у роботі вебінарів, вебконференцій, семінарів, онлайн-тренінгів;
 - проходження майбутніми учителями онлайн курсів, спрямованих на підвищення цифрової грамотності (на платформах EdEra і Prometheus);
 - організація освітнього процесу у змішаному форматі за допомогою систем керування навчанням і онлайн платформ (Classroom, ClassDojo, Moodle), дистанційних інструментів навчання (ресурсів для організації вебінарів Zoom, Google Meet, інтерактивних дощок Padlet, Twiddla, Miro);
 - розроблення ними інформаційно-цифрових продуктів, інтерактивних вправ, методичних і дидактичних матеріалів за допомогою цифрових ресурсів, презентацій та відео, хмар слів, тестових завдань, практичної роботи зі спільними Google Документами, Google Презентаціями, Google Таблицями та віртуальними дошками тощо;
 - здійснення моніторингу, оцінки та аналізу ставлення і готовності майбутніх учителів початкових класів до змішаного навчання, аналіз результатів впровадження цих технологій у педагогічну практику [2; 4].

Досвід впровадження дистанційного навчання в освітній процес закладів освіти та відгуки освітян і батьків здобувачів освіти стосовно його ефективності вказують на те, що змішаний формат є найбільш оптимальною і гнучкою формою навчання в умовах воєнного стану, здатною забезпечити неперервність та якість освітнього процесу, зважаючи на непередбачувані обставини такі, як повітряні тривоги, екстрені відключення електроенергії тощо. При цьому важливу роль відіграє доступність навчальних матеріалів у будь-який момент часу в асинхронному режимі та реалізація оперативного зворотного зв'язку з викладачами завдяки синхронним зустрічам в Google Meet.

Змішане навчання в Комунальному закладі вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського» реалізується за допомогою платформи Classroom та інтерактивних цифрових ресурсів, а саме:

- сервісів для проведення відеоконференцій: Zoom, Google Meet, Skype;
- спілкування через месенджери: Viber, Telegram;
- інструментів для проведення онлайн-анкетування, опитування, тестування: Kahoot!, Quizizz, Classtime, Google Forms з додатковими розширеннями для налаштування часу і дати проведення (Proctored Exam) тощо;
- інструментів для візуалізації та створення презентацій (LearningApps, Wordwall, Canva, Prezi), ментальних мап (XMind, MindMap, Mindmeister, Mindomo), хмар слів (Wordle і Wordclouds);
- віртуальних цифрових дощок (Miro, Lino, Whiteboard, Jamboard, Padlet, Twiddla);
- демонстраційних програм (GeoGebra, Desmos, Stellarium тощо);
- середовищ та додатків віртуальної реальності (mozaBook та mozaWeb, PhET, Google Expeditions);
- інших ресурсів (відео YouTube, штучний інтелект тощо).

Результати

Емпіричне дослідження полягало у проведенні онлайн-опитування з використанням анкети «Дистанційне і змішане навчання в умовах воєнного стану», розробленої на основі праць Ю. Красілової, Р. Пракапас й І. Коломицевої [9], Л. Хоменко-Семенової, О. Алпатової і Я. Прохоренко [14] та звітів закладів освіти [1; 6] засобами Google Form серед студентів Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського». Анкета містила закриті питання з вибором однієї відповіді або декількох варіантів відповідей, відкриті запитання, а також питання за типом шкали Лайкерта. Дослідження проводилося протягом вересня-жовтня 2024 року. Вибірка становила 112 респондентів – студентів педагогічних спеціальностей «Початкова освіта», «Дошкільна освіта», «Середня освіта (Музичне мистецтво)» освітнього рівня бакалавр, молодший бакалавр, фаховий молодший бакалавр. Для об'єктивної оцінки ми створили онлайн-опитування, яке складалось з 6 блоків і відповідно кожен блок містив по 4-5 запитань. За кожним блоком було виокремлено 4 рівні сформованості готовності до змішаного навчання: високий, достатній, середній, низький.

У першому блоці «Мотивація до дистанційного і змішаного навчання» ми прагнули дослідити наскільки вмотивовані здобувачі освіти до навчання в умовах змішаного навчання, виявити чи сприймають студенти змішане навчання як форму здобуття освіти рівнозначну традиційній очній. Для цього ми використовували такі питання: «Як Ви сприйняли необхідність навчатися дистанційно (з використанням дистанційних технологій)?», «Які переваги змішаного навчання, на Ваш погляд, є найбільш значущими?», «Як Ви відвідуєте дистанційні заняття (онлайн)?», «Причини, з яких Ви найчастіше не відвідуєте заняття», «Що для вас стало досягненням під час змішаного навчання?» [14].

У другому блоці «Організаційні аспекти дистанційного і змішаного навчання в закладах вищої освіти» ми прагнули дослідити технічні та ергономічні умови змішаного навчання, сприйняття рівня академічного навантаження здобувачів освіти у дистанційному форматі порівняно з очним навчанням. До цього блоку ми відносили такі запитання: «Скільки часу вам знадобилося для переходу на дистанційне навчання?», «Чим ви користуєтеся під час дистанційних занять?», «Як змінився обсяг завдань під час дистанційного навчання?», «Якими видами навчальних матеріалів під час дистанційного навчання Вам зручніше користуватися?», «Як би Ви оцінили зручність Classroom для навчання в цілому? (за 5-бальною шкалою, де 1 – найнижча оцінка, 5 – найвища)».

У третьому блоці «Готовність студентів до дистанційного і змішаного навчання» нас цікавила психологічна готовність студентів до змішаного навчання, сформованість навичок самостійної роботи, критичного мислення, самоорганізації та відповідальності здобувачів освіти. До цього блоку увійшли такі питання: «Наскільки Ви дотримуєтеся академічної доброчесності під час виконання завдань в умовах дистанційного навчання (неприпустимість списування та плагіату, необхідність вказувати джерела інформації, які використовуються тощо)? за такими критеріями: від 1 (не дотримуюсь) до 5 (повністю дотримуюсь)», «Чи налагоджена комунікація викладачів зі студентами?», «На вашу думку, який у вас рівень сформованості особистої відповідальності та навчальної активності», «Чи володієте Ви прийомами раціонального мислення, концентрації, розподілу уваги?», «Чи володієте Ви вираженими навичками навчальної роботи, користування навчальною літературою, конспектування, організацією своєї самостійної роботи, особливо її планування?» [6].

Четвертий блок «Особливості освітнього процесу в умовах воєнного стану» стосувався аспектів організації освітнього процесу зважаючи на умови війни і охоплював такі питання: «Як Ви «працюєте» на навчальних онлайн-заняттях?», «Чи потрібна Вам допомога в організації освітнього процесу в умовах воєнного стану?».

«Оцініть, наскільки Вас задовольняє організація освітнього процесу в період війни у Вашому закладі освіти», «Чи потрібно, на Вашу думку, викладачам зменшити вимоги під час освітнього процесу в період війни?» [1; 9].

Блок «Труднощі та проблеми змішаного навчання та способи їх вирішення» описує проблеми, які перешкоджають ефективності освітнього процесу у дистанційному та змішаному форматі. До цього блоку увійшли такі питання: «Які труднощі виникли під час переходу на дистанційну та змішану форми навчання?», «Яка на Вашу думку ефективність змішаної форми навчання?», «Скажіть, будь-ласка, які навчальні дисципліни породжують труднощі в дистанційному та змішаному навчанні?».

Шостий блок «Оптимізація освітнього процесу, перспективи та пропозиції» націлений на пошук шляхів удосконалення організації змішаного навчання в закладах вищої освіти та передбачав пошук відповідей на питання: «Чи маєте потребу у рекомендаціях і консультаціях викладачів під час дистанційного (змішаного) навчання щодо таких видів робіт: планування та розподіл часу на навчання, конспектування джерел, користування електронними ресурсами, написання рефератів, виконання домашніх завдань, робота з тестовими завданнями?», «Якими способами Ви вирішуєте труднощі і проблеми, що виникають під час дистанційного та змішаного навчання?», «Що саме Вас не влаштовує у дистанційному та змішаному навчанні?», «При виникненні труднощів під час дистанційного навчання Ви звертаєтесь до?», «Вкажіть Ваші пропозиції для подальшої ефективної організації освітнього процесу з використанням дистанційних технологій?».

Анкетування продемонструвало, що під час онлайн-занять студенти в більшості користуються мобільним телефоном (66,1%), ноутбуком (30,4%), комп'ютером (1,8%) та іншими гаджетами (1,8%).

На питання «Яка, на Вашу думку, ефективність змішаної форми навчання?» респонденти дали наступні відповіді: висока 14% осіб, вище середнього – 7%, середня – 50% студентів, нижче середнього – 7% осіб, низька – майже 2%, важко відповісти – 20% респондентів.

Відповіді на питання «Якими видами навчальних матеріалів під час дистанційного навчання Вам зручніше користуватися?» розподілилися так: текстові файли – 13% здобувачів освіти, презентації – 30%, графічний матеріал (схеми, малюнки, графіки тощо) – 13%, відео-, аудіоматеріали – 17%, тести – 21%, посилання на зовнішні джерела – 6% осіб.

Так, на питання «Що для вас стало досягненням під час змішаного навчання?» майбутні фахівці вказали на такі позитивні аспекти впровадження змішаного навчання в закладі вищої освіти: відчуття свободи, можливість самому планувати свій розпорядок дня та час для виконання завдання – 19%, здобуття досвіду користування різними ресурсами про які раніше не знали – 19%, швидка адаптація до дистанційного формату – 15%, розвиток самостійності та відповідальності – 15%, можливість виконання більшої кількості завдання – 5%, мобільність – 7%, можливість побути більше часу вдома – 15%. Однак, 5% респондентів стверджують, що ніяких досягнень не здобули.

Аналіз результатів дослідження показав такі результати: за першим блоком «Мотивація до дистанційного і змішаного навчання» варто зазначити, що у більшості респондентів спостерігався високий рівень мотивації (64%), достатній рівень у 18% осіб, середній та низький – у 16% та 2% відповідно.

Досліджуючи особливості організації змішаного навчання за другим блоком «Організаційні аспекти дистанційного і змішаного навчання в закладах вищої освіти», можна зробити висновок про ймовірний вплив досвіду дистанційного і змішаного навчання попередніх років, адже високий і достатній рівень готовності до використання технічних засобів, цифрових ресурсів, організації робочого місця і часу мають 57% і 36% студентів відповідно, а середній і низький рівень лише 7% і 0% відповідно.

За третім блоком «Готовність студентів до дистанційного і змішаного навчання» спостерігається досить позитивний результат: високий рівень – 41% здобувачів освіти, достатній – 39 % опитаних, середній рівень – 20% респондентів, 0% – низький рівень.

Четвертий блок «Особливості освітнього процесу в умовах воєнного стану» продемонстрував незначну потребу у допомозі з боку викладачів стосовно організації роботи під час змішаного навчання і зменшення вимог з урахуванням умов воєнного стану. Так, високий рівень активності під час онлайн-занять продемонстрували 16% майбутніх педагогів, достатній – 48 % осіб, середній – 36 % студентів, низький – 0%.

П'ятий блок «Труднощі та проблеми змішаного навчання та способи їх вирішення» дав змогу виявити труднощі та проблеми змішаного навчання, а саме: найвагоміші проблеми і труднощі, що виникали під час змішаного навчання дали можливість виокремити відповіді опитуваних на питання «Що саме Вас не влаштовує у дистанційному навчанні?». Найбільша кількість респондентів – 51% осіб вказали на технічні труднощі (слабкий інтернет, відсутність пристроїв), 17% респондентів – на зниження рівня мотивації до навчання, брак «живого» спілкування з викладачами та одногрупниками турбує 14% здобувачів освіти, а на труднощі у розумінні критеріїв оцінювання виконаних завдань вказують 8% осіб. Не бачать проблем із організацією змішаного навчання 10% респондентів. Готовність долати труднощі та шукати шляхи вирішення проблем показали 11% – високий рівень, 73% – достатній рівень, 13% – середній рівень, 4% – низький рівень. Узагальнені дані за блоками 1–5 подано на рис. 1.

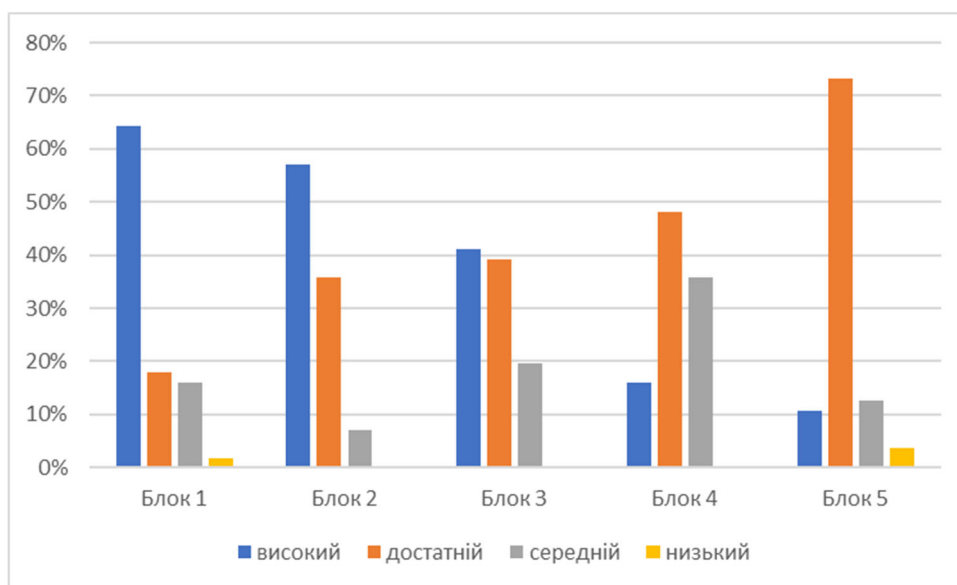

Рис. 1. Рівні готовності здобувачів освіти до змішаного навчання, %

Джерело: розроблено автором

Окремо розглядаємо шостий блок «Оптимізація освітнього процесу, перспективи та пропозиції», оскільки він націлений на отримання зворотного зв'язку від респондентів. Наведемо декілька ключових висновків.

Студенти вказали, що найбільше потребують рекомендацій та консультацій викладачів у плануванні та розподілі часу на навчання (15%), конспектуванні джерел (15%), користуванні електронними ресурсами (15%), написанні рефератів (13%), виконанні домашніх завдань (16%), роботі з тестовими завданнями (18%).

У разі виникнення проблем під час змішаного навчання здобувачі освіти переважно обирають звернутися за допомогою до куратора групи (32%), викладачів (25%), адміністрації (1%), одногрупників (14%), друзів (7%), батьків (12%), самостійно вирішують питання – 29 %, шукають інші шляхи – 3% опитаних.

Разом з тим, майбутні фахівці наводять власні пропозиції підвищення ефективності організації освітнього процесу з використанням дистанційних технологій такі, як: ввімкнення камер на синхронних заняттях, проведення більшої кількості вебінарів і консультацій, практичних робіт, надання регулярного зворотного зв'язку і підтримки, покращення технічного забезпечення дистанційного і змішаного навчання.

Опираючись на наукові праці, зокрема дослідження авторів Ю. Красілової та ін. [9], Л. Хоменко-Семенової та ін. [14], узагальнені результати анкетування студентів визначимо основні шляхи підвищення ефективності змішаного навчання:

- забезпечення викладачами альтернативних способів доставки інформації на випадок непередбачуваних обставин: запис відеопояснень, створення презентацій, інтерактивних вправ, використання інструментів візуалізації, збереження запису онлайн-занять у форматі відео;
- надання детальних пояснень і консультацій викладачами стосовно дистанційних завдань;
- врахування індивідуально-психологічних особливостей здобувачів освіти, рівня навчальних здібностей, мотивації до навчання, рівня навантаження, непростого емоційного, психологічного і фізичного стану студентів в умовах війни;
- лояльний підхід до термінів здачі робіт;
- чітке планування та організація роботи студентів;
- стимулювання самостійної роботи студентів, коригування навчальних планів відповідно до перебігу дистанційного та змішаного навчання [3, 9, 14].

Отже, 81% респондентів вважають доцільним впровадження змішаного навчання в освітній процес при цьому вказуючи на його переваги: гнучкість, мобільність та безпечність. Серед недоліків змішаного навчання найвагомішими є технічні труднощі (низька пропускна здатність інтернету, відсутність з різних причин технічного забезпечення у здобувачів освіти, перебої з енергопостачанням).

Проведене опитування в цілому вказує на позитивне ставлення студентів до змішаного навчання, розуміння ними важливості впровадження дистанційних технологій в освітній процес в умовах воєнного стану. За результатами дослідження можна зробити висновок, що студенти успішно адаптувалися до змішаного навчання. Найбільшою проблемою організації дистанційного та змішаного навчання виявилися технічні труднощі та відсутність гаджетів.

Висновки

Отже, змішане навчання вимагає спеціальної підготовки майбутніх вчителів початкових класів, яка полягає у формуванні в здобувачів освіти педагогічних спеціальностей позитивної мотивації, ціннісного ставлення до змішаного навчання і дистанційних технологій в цілому, комплексу знань, вмінь і навичок, набуття компетентностей, покликаних сприяти ефективній організації змішаного навчання в початковій школі.

У ході роботи було досліджено компоненти готовності майбутніх учителів початкових класів до організації дистанційного та змішаного навчання в умовах воєнного стану, описано досвід впровадження змішаного навчання в освітній процес Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Грушевського», проаналізовано результати анкетування «Дистанційне і змішане навчання в умовах воєнного стану» проведеного серед студентів коледжу та сформульовано шляхи підвищення ефективності змішаного навчання в закладах вищої освіти.

Основними шляхами підвищення ефективності змішаного навчання було визначено: забезпечення альтернативних способів доставки інформації на випадок

непередбачуваних обставин; надання детальних пояснень; врахування індивідуально-психологічних особливостей, рівня навчальних здібностей, мотивації до навчання, рівня навантаження, непростого емоційного, психологічного і фізичного стану здобувачів освіти; лояльний підхід до термінів здачі робіт; чітке планування та організація роботи студентів; стимулювання самостійної роботи студентів; коригування навчальних планів відповідно до перебігу дистанційного навчання.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі включають: розвідки методик підвищення якості освітнього процесу в дистанційному та змішаному форматі засобами інформаційно-цифрових технологій.

Список використаних джерел

1. Адаптація першокурсників до навчання у ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Google Docs. URL: <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdkrMYYPhAjCgal6Y-YzXUaoskeB-OMISavpLBfxGsijumDPg/viewform>.
2. Білик Ю. П. Підготовка учителів до організації дистанційного навчання у початковій школі : дис. ... д-ра філософії в галузі педагогіки : 015 професійна освіта. Вінниця, 2024. 300 с.
3. Бужинська С., Стрюкова, С. Адаптація студентів ЗВО до дистанційного навчання: психологічний аспект. Матеріали конференцій МЦНД, 2020. С. 58-60. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/mcnd/article/view/2415>.
4. Волошина О. С. Формування готовності майбутніх вчителів до використання цифрових технологій у процесі навчання іноземної мови в НУШ. Formation of Competencies of Gifted Individuals in the System of Extracurricular and Higher Education. 2023. № 2. С. 145–151. URL: <https://doi.org/10.18372/2786-823.1.18132>.
5. Іванюк І., Овчарук О. Стан готовності педагогів ЗЗСО до застосування інформаційно-освітнього середовища для здійснення дистанційного навчання в умовах карантину, спричиненого Covid-19. New pedagogical thought. 2020. Т. 103, № 3. С. 48–54. URL: <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2020-103-3-48-54>.
6. Звіт про опитування студентів-першокурсників щодо виявлення рівня адаптації до освітнього процесу у Дунайському інституті водного транспорту Державного університету інфраструктури та технологій. URL: <https://files.duit.edu.ua/uploads/dfmrt/questionnaire/reports/2022-2023/first-year-adaptation.pdf>.
7. Кравець В., Повечера І. Критерії та рівні сформованості готовності майбутніх учителів технологій до дистанційного навчання. Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 05 листоп. 2021 р.) / гол. ред. О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПтС, 2021. С. 47-50.
8. Кравець С. Суть і компоненти готовності педагогів до впровадження дистанційного навчання кваліфікованих робітників. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка, 2016. С. 78–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvipto_2016_12_11.
9. Красілова Ю., Пракапас Р., Коломицева І. Адаптація студентів до навчання в умовах воєнного стану. Габітус. 2023. № 51. С. 82–87. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.51>.
10. Кривонос О., Коротун О. Змішане навчання як основа формування ІКТ-компетентності вчителя. Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2015. Вип. 8(2). С. 19-23. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2015_8\(2\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2015_8(2)_6).

11. Носкова М. Експериментальна перевірка ефективності системи використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти. АКАДЕМІЧНІ ВІЗІЇ. 2023. Вип. 18/2023. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10012891>.
12. Рязанцева О. В. Готовність викладача до професійної діяльності в системі дистанційної освіти. Педагогічні науки, 2017. Вип. LXXIX (1). С. 178-181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_79%281%29_38.
13. Самойленко О. Структурні компоненти готовності майбутніх учителів математики до професійної діяльності. Наукові записки Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2015. Вип. 7. С. 87-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2015_7%283%29_16.
14. Хоменко-Семенова Л., Алпатова О., Прохоренко Я. Адаптація студентів гуманітарних спеціальностей до дистанційного навчання як проблема сучасної педагогіки в умовах пандемії. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія. 2020. Вип. 2(17). С. 90-99. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/46559>.
15. Чаус Г., Кочерга Є., Романець О. Удосконалення інформаційно-цифрової компетентності вчителів природничої освітньої галузі як основа якісного дистанційного навчання учнів. Науковий журнал Хортицької національної академії. 2022. № 2022-7. С. 35-43. URL: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2022-7-4>.
16. Школи, які працюють очно, дистанційно і змішано у 2024 році. Скільки-скільки?. URL: <https://skilky-skilky.info/u-2024-rotsi-58-shkil-pratsiuiut-ochno-ta-22-zmishano/>.
17. Aban E., Nicart E.B. Online Learning Readiness of Secondary School Teachers towards Flexible and Blended Learning: Basis for Educational Strategy. American Journal of Humanities and Social Sciences. 2022. № 6. P. 24-32. URL: https://www.researchgate.net/publication/360033392_Online_Learning_Readiness_of_Secondary_School_Teachers_towards_Flexible_and_Blended_Learning_Basis_for_Educational_Strategy.
18. Çemçem G. D., Korkmaz Ö., Kukul V. Readiness of teachers for blended learning: A scale development study. Education and Information Technologies. 2024. Vol. 29, P. 23631-23655. URL: <https://doi.org/10.1007/s10639-024-12777-x>.
19. Cultivating Blended Learning in Teaching and Learning: Teachers' Intrinsic and Extrinsic Readiness in Malaysia / N. M. Noh et al. International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development. 2019. Vol. 8, no. 2. URL: <https://doi.org/10.6007/ijarped/v8-i2/5778>.
20. Ribahan R. Exploring Readiness Toward the Implementation of Blended Learning Among Lecturers and Students of Foreign Languages. Journal on Education. 2023. Vol. 5, no. 4. P. 16353-16370. URL: <https://doi.org/10.31004/joe.v5i4.2789>.
21. Saboowala R., Manghirmalani Mishra P. Readiness of In-service Teachers Toward a Blended Learning Approach as a Learning Pedagogy in the Post-COVID-19 Era. Journal of Educational Technology Systems. 2021. Vol. 50, no. 1. P. 9-23. URL: <https://doi.org/10.1177/00472395211015232>.
22. Tang C. M. Readiness for Blended Learning: Understanding Attitude of University Students. International Journal of Cyber Society and Education. 2013. Vol. 6, no. 2. P. 79-100. URL: <https://doi.org/10.7903/ijcse.1086>.